

Nr 23.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående avveckling av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m.; given Stockholms slott den 19 januari 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

G. E. Sträng.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att statens sekundärlånefond för jordbrukare skall avvecklas vid utgången av budgetåret 1950/51. Avvecklingen anses böra uppdragas åt Sveriges allmänna hypoteksbank. Närmare föreskrifter rörande avvecklingsförfarandet förutsättas emellertid skola utfärdas av Kungl. Maj:t. Slutligen begäres ett förslagsanslag av 30 000 kronor för budgetåret 1951/52, varav 10 000 kronor avses till ersättning åt hypoteksbanken för avvecklingsuppdraget och återstoden till gottgörelse åt låneförmedlarna för dessas förvaltning av utestående lån.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 januari 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om avveckling av statens sekundärlånefond för jordbrukare och anför därvid.

Inledning.

I sitt den 8 oktober 1934 (SOU 1934:37) avgivna betänkande föreslog jordbrukskreditutredningen att en särskild lånefond, benämnd statens sekundärlånefond för jordbrukare, skulle inrättas, ur vilken sekundärlån mot säkerhet av in-teckning i jordegendom skulle utlämnas. Syftet härmed var att under då rådande jordbrukskris bereda jordbrukarna möjlighet att erhålla sekundärkrediter på gynnsammare villkor än som normalt kunde erhållas i enskilda kreditinrättningar. Utredningen erinrade i sin motivering för förslaget om att deflationskrisen under början av 1920-talet medfört stora ekonomiska svårigheter för jordbrukarna. Ehuru jordbrukskonjunkturer-na därefter i åtskilliga avseenden förbättrades fram till år 1929, var likväl prisläget på jordbrukets produkter under denna period icke så tillfredsställande, att jordbrukarna återvunno sin tidigare ekonomiska styrka. De mötte därför den efter år 1929 inträdande ekonomiska krisen med en i allmänhet jämförelsevis svag ekonomi. Verkställda utredningar utvisade, att jordbrukets sammanlagda skuldbörda ökat avsevärt under de senaste årtiondena före år 1934 samt att jordbrukets sekundärlån i icke ringa omfattning löpte med räntesatser, vilka i betraktande av läget på penningmarknaden kunde betecknas som relativt höga. Därtill kom att de av kreditanstalterna utlämnade sekundärlånen voro kortfristiga. Jordbrukarna ägde följaktligen icke heller någon trygghet med avseende å eventuella räntestegringar. Avsikten med den av utredningen föreslagna kreditgivningen från statens sekundärlånefond var att i detta läge bereda jordbrukarna möjlighet att konvertera jordbrukets sekundärkrediter i långfristiga lån mot lägre och fasta räntesatser. Sedan denna konvertering genomförts, kunde man emel-

lertid enligt utredningen räkna med att utlåningsrörelsen skulle komma att nedgå i omfattning och att verksamheten till stor del skulle komma att utgöras av vård av utlämnade lån. Med hänsyn därtill förutsatte utredningen, att statsmakterna framdeles, då den egentliga konverteringsaktionen i huvudsak avslutats, borde överväga huruvida icke rörelsen skulle överflyttas till någon av de redan förefintliga kreditinstitutioner, som hade till ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov.

I huvudsaklig överensstämmelse med betänkandet föreslog därefter Kungl. Maj:t i proposition nr 187 till 1935 års riksdag bland annat att en statlig fond, benämnd statens sekundärlånefond för jordbrukare, skulle inrättas. Ur denna fond skulle utlämnas långfristiga sekundärlån mot säkerhet av inteckning i jordegendom. Riksdagen (r. skr. 244/1935) biföll propositionen.

I sin berättelse till 1949 års riksdag, § 29, uttalade riksdagens revisorer, att ifrågavarande fond snarast borde avvecklas. Till stöd härför åberopades bland annat, att den hjälpaktion, som åsyftats med den statliga sekundärkrediten, numera helt genomförts och att denna kredit under de senaste åren tagits i anspråk endast i ringa utsträckning. Då därjämte räntenivån under hela tiden efter fondens inrättande varit låg, ansågo revisorerna, att fonden icke längre fyllde något behov som icke med fördel kunde tillgodoses av andra kreditinrättningar. I anslutning härtill erinrade de om den utvidgning av det statliga kreditstödet till jordbruket, som skett från och med den 1 juli 1948 dels i samband med den då genomförda organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering och dels genom de då gjorda ändringarna i bestämmelserna om den sociala jordbrukskreditgivningen. Med hänsyn till denna utvidgning måste jordbrukarnas kreditmöjligheter anses vara väl tillgodosedda. Slutligen framhöllo revisorerna, att en avveckling av sekundärlånefonden syntes helt stå i överensstämmelse med strävandena att inom rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område ernå så enhetliga låne- och bidragsbestämmelser som möjligt.

I utlåtande nr 143/1949 över revisorernas berättelse hemställde statsutskottet under punkten 20:o), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville överväga åtgärder för att avveckla den verksamhet som bedrevs med anlåtande av medel från statens sekundärlånefond för jordbrukare. Riksdagen beslöt i överensstämmelse med vad utskottet hemställt (r. skr. nr 262/1949).

Med anledning av vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 16 december 1949 åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning i ämnet och att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Härefter har lantbruksstyrelsen — efter samråd med Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska jordbrukskreditkassan och Svenska sparbanksföreningen — i skrivelse den 23 november 1950 framlagt förslag angående avveckling av ifrågavarande låneverksamhet. Över förslaget ha remissutlåtanden avgivits av statskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksin-

spektionen, fullmäktige i riksgäldskontoret, fullmäktige i riksbanken, länenämnden för sekundär jordbrukskredit, styrelserna för Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska jordbrukskreditkassan, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen, Sveriges lantbruksförbund samt Riksförbundet Landsbygdens folk. Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank har tillika överlämnat yttrande av Norrlands hypoteksförening.

Gällande bestämmelser.

De bestämmelser, som nu gälla för statens sekundärlånefond för jordbrukare, återfinnas i kungörelsen nr 276/1935, med däri genom kungörelserna nr 391/1938 och nr 354/1940 vidtagna ändringar. Enligt dessa bestämmelser må lån från fonden beviljas till högst 75 procent av vederbörande jordegendoms belåningsvärde. Med jordegendom förstås självständig fast egendom, varå bedrivs jordbruk eller jordbruk jämte skogsbruk eller, såsom självständig näring, trädgårdsskötsel. Belåningsvärdet fastställs efter värdering med iakttagande av att det ej får sättas högre än som beträffande egendom, varå bedrivs jordbruk eller jordbruk jämte skogsbruk, motsvarar egendomens vid senaste taxering redovisade jordbruksvärde eller i förekommande fall sammanlagda jordbruks- och skogsvärde, samt beträffande annan egendom dess senast åsatta taxeringsvärde. Till minst det belopp, till vilket lånet beviljas, skall finnas inteckning eller inteckningar liggande inom tre fjärdedelar av egendomens belåningsvärde.

Sekundärlån förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställs av Kungl. Maj:t och får ej understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en halv procent. Räntan har sedan budgetåret 1942/43 utgjort 4 procent.

Lånens löptid uppgick ursprungligen till 20 år. Enligt medgivande av Kungl. Maj:t den 7 mars 1941 kan dock amorteringstiden utsträckas till högst 30 år. Lånen äro bundna från långgivarens sida. Låntagaren äger däremot rätt att när som helst göra extra avbetalningar eller helt inlösa lånet.

Sekundärlånefonden förvaltas av riksgäldskontoret, som har att på anfordran utbetala för lånerörelsen erforderliga medel.

Lånerörelsen handhaves för statens räkning av länenämnden för sekundär jordbrukskredit. Denna består av fem ledamöter. Av dessa förordnas två av Kungl. Maj:t, en av fullmäktige i riksgäldskontoret samt en av vardera styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank och styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan. Under nämndens ledning och tillsyn besörja låneförmedlare utlåningen från fonden och vården av de utlämnade lånen. Såsom låneförmedlare äger nämnden anlita hypoteksföreningar och centralkassor för jordbrukskredit samt de ytterligare kreditinrättningar, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma. I enlighet härmed ha genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t ett mindre antal sparbanks erhållit tillstånd att vara låneförmedlare. Låneförmedlares styrelse äger att — under iakt-

tagande av gällande föreskrifter och i vederbörlig ordning meddelade anvisningar — besluta angående utlåningen. I låneförmedlars behandling av ärenden rörande fonden skall såsom ledamot deltaga ett av Kungl. Maj:t förordnat ombud för statsverket. Mot ombudets bestridande må lån icke beviljas.

Beviljade lånebelopp utlämnas av låneförmedlaren, vilken av nämnden tillhandahålles erforderliga medel i mån av behov och tillgång. Så länge någon del av lån utestår ogulden, skall låneförmedlaren, där nämnden ej annat bestämmer, handhava vården av lånet.

Nämndens räkenskaper och förvaltning skola årligen granskas av tre revisorer. Av dessa utses två av Kungl. Maj:t och en av fullmäktige i riksgäldskontoret. Låneförmedlarnas i fondens ärenden förda räkenskaper samt deras förvaltning av sagda ärenden skola årligen granskas av de revisorer, som utsetts för motsvarande granskning rörande låneförmedlarnas egna ärenden. I den sekundärlånefonden berörande revisionen hos varje låneförmedlare skall jämväl deltaga en av Kungl. Maj:t förordnad revisor.

Låneverksamhetens omfattning m. m.

Såsom kapital för ifrågavarande fond ha anvisats anslag å sammanlagt 53 000 000 kronor, varav 1 000 000 kronor för budgetåret 1946/47. Efter nämnda budgetår har fonden icke tillförts något kapital.

Alltsedan fonden inrättades har vidare årligen under nionde huvudtiteln anvisats ett särskilt förslagsanslag till förvaltningsbidrag åt förmedlare av lån från densamma. För innevarande budgetår är detta upptaget med 52 000 kronor. Förutom förvaltningsbidrag utgå från anslaget ersättningar till ledamöterna i nämnden, låneförmedlare, statsombud och revisorer hos låneförmedlare. I detta sammanhang må dessutom erinras om att enligt avtal den 3 juni 1948 mellan länenämnden och Sveriges allmänna hypoteksbank, vilket avtal godkänts av Kungl. Maj:t den 30 juni 1948, banken skall ombesörja kansligöromålen hos nämnden mot en ersättning av 13 000 kronor för år jämte vad banken utgivit för vissa resor. Även denna ersättning bestrides från berörda anslag.

Beträffande lånerörelsens omfattning och omkostnaderna för densamma under åren 1943—1949 må återgivas följande av lantbruksstyrelsen gjorda sammanställning.

År	Antal beviljade lån	Därav genomsparbanker	Utanordnade lånebelopp kronor	Antal utestående lån vid årets slut	Omkostnader kronor
1943	396	2	2 071 150	4 606	68 434: 68
1944	392	9	1 671 700	4 828	69 460: 94
1945	631	7	3 280 550	4 843	69 825: 98
1946	464	3	2 012 600	4 798	74 981: 40
1947	286	—	1 662 400	4 551	69 486: 98
1948	244	1	945 270	4 483	56 730: 68
1949	118	—	427 700	4 270	52 772: 06

Under år 1950 utlämnades 50 lån till ett sammanlagt belopp av 125 450 kronor.

Vid utgången av budgetåret 1949/50 stod ett belopp av i runt tal 15 470 000 kronor till förfogande för utlämnande av lån från sekundärlånefonden. Summan av utestående lån från fonden var i början av år 1950 cirka 11 900 000 kronor. För närvarande uppgår emellertid denna summa till omkring 10 000 000 kronor. Minskningen beror huvudsakligen på att ett stort antal sekundärlån slutbetalats i förtid. Av nyssnämnda belopp 10 000 000 kronor utgöras cirka 150 000 kronor av lån utlämnade av sparbanker och ungefär 200 000 kronor av lån från jordbrukskreditkassor. I fråga om övriga lån eller sålunda de ojämförligt flesta ha hypoteksföreningar fungerat såsom låneförmedlare.

Slutligen må nämnas att sekundärlån huvudsakligen förekommit vid mindre jordbruk. Lån till jordbruk över familj jordbruksklassen ha varit sällsynta. På senare tid ha lånen framför allt avsett jordbruk i övre Norrland. Av de under år 1950 beviljade lånen utlämnades sålunda icke mindre än 37 av Norrlands hypoteksförening.

Lantbruksstyrelsens förslag.

I anslutning till vad riksdagens revisorer anfört framhåller lantbruksstyrelsen, att syftet med de statliga sekundärlånen numera uppnåtts. Den sanering av 1930-talets olämpliga jordbrukskrediter, som därmed eftersträvats, kan nämligen i stort sett anses vara genomförd. Styrelsen anser ej heller i övrigt några särskilda omständigheter föreligga, som kunna motivera att fonden skall bibehållas. Det förhållandet, att långivningen ur fonden avsevärt nedgått oaktat lånen utlämnas mot bunden ränta, pekar tvärtom på att fonden förlorat sin betydelse. Orsaken härtill torde enligt styrelsen vara de rådande jämförelsevis goda konjunkturerna inom jordbruket men även i hög grad den omständigheten, att hypoteksföreningar, jordbrukskreditkassor och sparbanker sedan länge bevilja lån mot lägre ränta än den som gäller för de statliga sekundärlånen. Man har även vid nyssnämnda kreditinrättningar i stor utsträckning frångått att lägga taxeringsvärdena såsom grund för kreditgivningen och använder i stället ett efter egna värderingar beräknat fastighetsvärde. Till följd därav har den övre belåningsgränsen höjts så, att lån kunna erhållas intill ungefär samma gräns som den, vilken gäller för de statliga sekundärlånen. Till en del torde även det nya statliga garantilånesystemet ha medverkat till att antalet statliga sekundärlån nedgått under de senaste åren. Styrelsen framhåller dock samtidigt att kretsen av jordbrukare, som kunna erhålla de sistnämnda lånen, är större än kretsen av dem som kunna erhålla garantilån.

Med hänsyn till det anförda finner styrelsen något verkligt behov av statens sekundärlånefond icke föreligga. Detta gäller oavsett om ränte- och lånevillkoren förändras på sätt exempelvis sociala jordbrukskreditutred-

ningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1947: 82), nämligen att räntan anknytes till den fria marknadens ränta å sekundärlån och den övre belåningsgränsen höjes. Styrelsen föreslår därför, att fonden skall avvecklas med början den 1 juli 1951.

Beträffande tillvägagångssättet vid en avveckling av fonden uttalar styrelsen till en början, att värden av de utestående lånen, däri inbegripet förvaringen av de för lånen lämnade skuldförbindelserna och säkerheterna, bör handhavas av de nu såsom låneförmedlare anlitade kreditinrättningarna tills lånen slutamorterats. Vidare behöves enligt styrelsens mening även under avvecklingen av verksamheten ett centralt organ. Detta bör fullgöra de uppgifter i avseende å förvaltningen av de utestående lånen, som nu handhavas av lånenämnden. I huvudsak rör det sig härvid om tillstånd till relaxering av in-teckningar, anstånd med inbetalningar m. m. Styrelsen anser det kunna ifrågasättas, om lånenämnden behöver bibehållas för dessa relativt begränsade uppgifter. Den har därför undersökt möjligheterna att förlägga dessa uppgifter på annat håll. Härvid har styrelsen i första hand vänt sig till riksgäldskontoret. Detta ämbetsverk har meddelat, att det icke ville ställa sig avvisande gentemot uppdraget men att det icke kunde åtaga sig några nya arbetsuppgifter inom ramen för gällande personalplan. Från riksbanken, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1948 redan anförtrots vissa uppdrag av liknande slag, har under hand inhämtats, att banken visserligen i och för sig icke skulle ha något emot att handha avvecklingen av sekundärlånefonden men att ett dylikt uppdrag skulle medföra vissa kostnader för statsverket. Eftersom Sveriges hypoteksbank sedan den 1 september 1948 mot viss ersättning ombesörjer lånenämndens kansligöromål, har styrelsen även vänt sig till nämnda bank. Denna har därvid förklarar sig villig att vid en avveckling av sekundärlånefonden övertaga lånenämndens arbetsuppgifter mot en ersättning, som sannolikt skulle komma att understiga vad banken för närvarande uppbär. Med hänsyn till hypoteksbankens allmänna förtrogenhet med förhållandena inom sekundärlåneverksamheten samt dess sakkunskap på jordbrukskreditens område över huvud taget måste banken enligt styrelsens mening anses väl skickad att ombesörja fondens avveckling. Det betydande statliga inflytandet i bankens styrelse kan anses utgöra en tillräcklig garanti för att uppdraget skall komma att handhavas under iakttagande av det allmännas intresse. Då dessutom enligt från riksbanken inhämtad uppgift kostnaderna för statsverket med riksbanken som avvecklingsorgan sannolikt icke skulle komma att understiga det ersättningsbelopp, som hypoteksbanken kan komma att betinga sig, förordar styrelsen att avvecklingsuppdraget skall anförtros åt sistnämnda bank.

Sammanfattningsvis föreslår sålunda styrelsen, att statens sekundärlånefond skall avvecklas från och med utgången av juni månad 1951 och att Sveriges allmänna hypoteksbank skall erhålla i uppdrag att under avvecklingsperioden fullgöra lånenämndens funktioner. Styrelsen uttalar tillika,

att närmare bestämmelser för avvecklingsförfarandet lämpligen böra uppgöras av lånenämnden. Denna bör även ha att upprätta förslag till överenskommelse med hypoteksbanken i ersättningsfrågan. Ifrågavarande överenskommelse ävensom nyssnämnda bestämmelser böra enligt styrelsen fastställas av Kungl. Maj:t.

Yttrandena.

Samtliga remissinstanser tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag eller lämna detsamma utan erinran. I *några yttranden* framföras emellertid beträffande formerna för avvecklingen av sekundärlånefonden vissa synpunkter och förslag utöver dem, som lantbruksstyrelsen framlagt i sin utredning. Ur remissyttrandena må här återgivas följande.

Lånenämnden för sekundär jordbrukskredit erinrar till en början om att nämnden i sitt yttrande över riksdagsrevisorernas uttalande angående sekundärlånefonden framlade vissa skäl för att bibehålla utlåningen från fonden. Sålunda anförde nämnden, att man icke utan vidare kunde antaga att de rådande goda konjunkturerna komme att bestå för framtiden. Vidare framhöll nämnden, att de statliga sekundärlånen utgjorde den enda möjligheten för jordbrukarna att erhålla räntebunden kredit utöver bottenkrediten, bortsett från sådana lån med statlig lånegaranti som utlämnats under villkor om räntebundenhet. I fråga om den statliga lånegarantien erinrade nämnden om att sådan icke kunde beviljas för reglering av befintlig gäld samt att lånegaranti för jordbruksegnahem icke kunde beviljas för förvärv av större jordbruk än tvåfamiljsjordbruk. I syfte att långivningen från sekundärlånefonden skulle bättre tillgodose jordbrukets behov av bunden sekundärkredit föreslog vidare nämnden sådana ändringar i gällande bestämmelser, att räntan å lån från sekundärlånefonden skulle fastställas till en räntesats, som med 0,5 procent överstege räntan å bottenlån i fria marknaden, samt att lån skulle få meddelas till högst 85 procent av belåningsvärdet.

Lånenämnden uttalar nu — under erinran om att nämnden även tidigare ifrågasatt jämkade ränte- och lånegränsbestämmelser — att den förutsätter att dess nyssnämnda förslag icke komma att föranleda någon åtgärd. Med denna utgångspunkt anför nämnden i sitt förevarande yttrande vidare i huvudsak följande.

Såsom framhållits i ärendet har nyutlåningen från fonden minskat starkt. Det kan därför icke anses rationellt att bibehålla en särskild organisation för den relativt obetydliga lånerörelse, som numera förekommer. Även om räntan å sekundärlån, 4 procent, icke framstår såsom anmärkningsvärt hög efter den allmänna höjning av ränteläget, som nyligen genomförts, torde likväl någon mera väsentlig ökning i efterfrågan på sekundärlån icke vara att emotse så länge den övre lånegränsen hålles så låg som för närvarande. I själva verket ha de statliga sekundärlånen allt mera förlorat sin karaktär av sekundärkredit. Enär bestämmelserna för sekundärlån ej tillåta, att dylika lån få utlämnas mot annan säkerhet än inteckning inom högst 75 pro-

cent av taxeringsvärdet, innebär detta under rådande förhållanden, då taxeringsvärdena i regel ligga väsentligt under fastigheternas nuvarande verkliga värden, att sekundärlånen i praktiken falla inom gränsen för vanliga primärlån. Om den statliga sekundärlångivningen nu upphör torde man — med den utveckling på området som skett sedan sekundärlånefonden inrättades — kunna antaga att de enskilda kreditinrättningarna i stort sett skola kunna tillgodose jordbrukets behov även av sekundärkredit, särskilt om man därtill beaktar den statliga garantien för viss jordbruksbelåning. Lånenämnden har följaktligen icke någon erinran mot lantbruksstyrelsens förslag om avveckling av sekundärlånefonden.

Lånenämnden kan i stort sett ansluta sig till lantbruksstyrelsens förslag beträffande lånens förvaltning under avvecklingsperioden. Vid sekundärlånerörelsens igångsättande år 1935 ingick lånenämnden med var och en av låneförmedlarna ett avtal, som bl. a. innehåller att låneförmedlaren skall i vedertagna bankmässiga former sköta de beviljade lånens förvaltning samt att låneförmedlaren årligen skall åga uppbära vissa förvaltningsbidrag. Avtalet gäller tills vidare. Vardera parten äger att före den 1 maj uppsäga avtalet att upphöra med utgången av löpande budgetår. Sker uppsägning skall låneförmedlaren likväl, i den mån detta från lånenämndens sida påfordras, vara förpliktad att fullfölja förvaltningen av beviljade lån i enlighet med bestämmelserna i avtalet. Därest beslut fattas om sekundärlånefondens avveckling med början den 1 juli 1951, torde lånenämnden före den 1 maj 1951 böra uppsäga avtalen med samtliga låneförmedlare och därvid göra bruk av sin nyssnämnda rätt gentemot låneförmedlarna i fråga om förvaltningen av redan utlämnade lån.

Såsom lantbruksstyrelsen anfört finnes även under avvecklingstiden behov av ett centralt organ för fullgörande av de på lånenämnden nu ankommande uppgifterna med avseende på förvaltningen av de utestående lånen, däri inbegripet bokföring och redovisning gentemot riksgäldskontoret. Lånenämnden anser icke dessa arbetsuppgifters art och omfattning motivera att en särskild organisation bibehålles för ändamålet, och förordar därför att lånenämndens verksamhet skall upphöra den 1 juli 1951. Vidare förordar nämnden att ifrågavarande arbetsuppgifter skola anförtros åt Sveriges allmänna hypoteksbank. Beträffande den av lantbruksstyrelsen berörda frågan om tillstånd till relaxeringar m. m. torde det böra ankomma på hypoteksbanken att avgöra, om och i vad mån det bör anförtros åt låneförmedlarna att på eget ansvar avgöra dylika ärenden.

Lånenämnden uttalar slutligen, att revisionen av hypoteksbankens och låneförmedlarnas räkenskaper och förvaltning från och med år 1951 bör kunna omhändervhas av bankens respektive låneförmedlarnas egna revisorer. De av Kungl. Maj:t förordnade revisorererna skulle sålunda kunna entledigas, sedan revisionen av 1950 års förvaltning slutförts. Enligt nämnden kunna även de ombud för statsverket, vilka Kungl. Maj:t förordnat att delta i ärenden rörande sekundärlånefonden, entledigas från och med den 1 juli 1951. Dessa ombud torde nämligen främst ha varit av betydelse vid nyutlåning från fonden.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank anför att banken, därest beslut fattas om sekundärlånefondens avveckling, är villig att åtaga sig sekundärlånenämndens arbetsuppgifter under avvecklingsperioden samt att fortfarande ombesörja kansligöromålen. Bankstyrelsen förutsätter därvid,

att den omedelbara förvaltningen av lånen såsom hittills skall ombesörjas av de av sekundärlånenämnden anlitate låneförmedlarna. Vidare förutsätter bankstyrelsen att hypoteksbanken såsom ombud för statsverket skall ombesörja förvaltningen och redovisningen av lånen enligt i huvudsak de riktlinjer, som nu gälla för sekundärlånenämnden. Det bör ankomma på bankstyrelsen att avgöra om och i vad mån det kan anförtros åt låneförmedlarna att själva avgöra frågor om tillstånd till åtgärd, som skulle innebära förändring eller minskning av säkerheten för sekundärlån, eller till förfogande över ersättning för brandskada eller annan skada å belånad egendom. Givetvis bör därvid iakttagas, att säkerheten kommer att ligga inom det förmåns-läge, som stadgas i vederbörande författning. I detta sammanhang påpekar styrelsen att de kreditinrättningar, som deltaga i långivningen mot statlig lånegaranti på jordbrukets område, erhållit viss frihet att avgöra dylika frågor utan att inhämta medgivande av vederbörande lantbruksnämnd.

Rörande den gottgörelse, som hypoteksbanken bör erhålla för avvecklingsuppdraget, framhåller bankstyrelsen i sitt yttrande att den utgår från att ersättning till låneförmedlare skall lämnas enligt samma grunder som hittills, nämligen med 0,2 procent av de vid utgången av nästföregående kalenderår hos låneförmedlaren redovisade låntagarnas sammanlagda kapitalskuld till sekundärlånefonden. Då summan av utestående lån från fonden för närvarande uppgår till cirka 10 000 000 kronor beräknas ersättningen till låneförmedlarna till omkring 20 000 kronor. Vidare anser styrelsen, att gottgörelsen till banken bör avvägas med hänsyn till å ena sidan den ökade arbetsbörda och det ökade ansvar, som uppkommer för banken genom att den övertager sekundärlånenämndens uppgifter, och å andra sidan den minskning i arbetsbelastningen, som blir en följd av att nytulåningen upphör och att därjämte frågor om tillstånd till sådana åtgärder, som skulle innebära försämring eller minskning av säkerheten för sekundärlån, i viss utsträckning synas kunna hänskjutas till låneförmedlarnas eget avgörande. Med hänsyn till samtliga dessa omständigheter erbjuder sig hypoteksbanken att åta sig ifrågavarande uppdrag mot en ersättning av tills vidare 10 000 kronor för år. Styrelsen beräknar sålunda den sammanlagda årliga kostnaden för lånens förvaltning till 30 000 kronor. Samtidigt framhålles emellertid, att denna kostnad kommer att minska efter hand som summan av utestående lån nedgår. Slutligen anför styrelsen, att den föreslagna ersättningen till banken bör utgå till dess nyssnämnda summa understiger 5 000 000 kronor. Därefter böra förhandlingar upptagas om en reducering av ersättningen.

Norrlands hypoteksförening framhåller att det ingalunda är uteslutet att ett behov av räntebunden sekundärkredit ånyo kan komma att göra sig gällande i fall, då 1948 års jordbrukskreditreformer icke äro tillämpliga. Enligt föreningen kan detta komma att inträffa, om vid en framtida allmän fastighetstaxering balansen mellan salu- och taxeringsvärdena återställs. I fråga om avvecklingen av sekundärlånefonden ansluter sig föreningen i huvudsak till lantbruksstyrelsens förslag. Föreningen förutskickar dock, att

hypoteksbankens befattning med avvecklingen väsentligen blir endast av kameral natur. Det bör sålunda ankomma på varje låneförmedlare att på eget ansvar och inom ramen för stadgade eller vedertagna regler besluta i frågor om betalningsanstånd och om eftergifter med avseende å in-teckningssäkerheten, exempelvis relaxationer, lyftande av ersättningar av olika slag, höjning av primärbelåning under motsvarande förskjutning av in-teckningssäkerheten för sekundärlån o. s. v. För en sådan ordning tala enligt för-eningens mening såväl psykologiska som praktiska skäl.

Statskontoret ifrågasätter om det ej bör undersökas, huruvida hypoteks-föreningarna skulle vara benägna att omedelbart inlösa såväl hos dem som hos övriga låneförmedlare utestående lånebelopp. Därest emellertid en sådan inlösen icke skulle kunna realiseras torde, såsom lantbruksstyrelsen före-slagit, ett centralorgan behövas även under avvecklingstiden. Utöver de al-ternativ, som styrelsen i detta avseende räknat med, anser statskontoret det jämväl kunna övervägas, att lantbruksstyrelsen med lantbruksnämnderna eller statskontoret skulle utnyttjas som centralorgan. Då emellertid hypo-teksbanken erbjudit sig att fullgöra centralorganets uppgifter mot en så relativt obetydlig ersättning för år som 10 000 kronor, vill statskontoret icke motsätta sig förslaget i denna del. Ämbetsverket förutsätter att det skall föreskrivas att i ärenden av större vikt samråd skall ske med någon statlig myndighet, såsom lantbruksstyrelsen eller statskontoret.

Med hänsyn till att blott en obetydlig del av den sammanlagda utlåningen från fonden förmedlats av andra kreditinrättningar än hypoteksföreningar, ifrågasätter slutligen *bank- och fondinspektionen*, huruvida ej nämnda lån skulle kunna överföras till vederbörande lokala hypoteksföreningar. En sådan åtgärd, som skulle underlätta avvecklingsarbetet, är enligt inspek-tionen så mycket lättare att genomföra som nyssnämnda del av utlåningen blott berör tre centralkassor för jordbrukskredit och fem sparbanker.

Departementschefen.

Vad i ärendet anförts torde visa, att statens sekundärlånefond för jord-brukare numera fyllt sitt ändamål. Den hjälpaktion till stöd för jordbru-karna, som ursprungligen föranledde fondens inrättande, torde sålunda få anses vara helt genomförd. Att så är fallet framgår bland annat därav, att utlåningen från fonden under de senaste åren alltmera minskat i omfattning. Under år 1950 uppgick den sålunda blott till omkring 125 000 kronor. I detta sammanhang vill jag även erinra om den utvidgning av jordbrukets kreditmöjligheter, som genomfördes vid 1948 års riksdag i samband med beslutet om organisationen av jordbrukets rationalisering och om den so-ciala jordbrukskreditgivningen. Jag ansluter mig alltså till den i ärendet enhälligt uttalade uppfattningen, att ifrågavarande fond bör avvecklas vid utgången av innevarande budgetår.

Lån ur ifrågavarande fond torde alltså icke böra beviljas efter utgången av innevarande budgetår. Dock bör fonden även efter sagda tidpunkt få användas för utbetalande av lån, som beviljats dessförinnan. Behållningen å fonden ävensom inflytande amorteringar böra tillföras riksgäldskontoret.

Vad härefter angår det närmare tillvägagångssättet vid fondens avveckling kan jag i likhet med remissmyndigheterna biträda lantbruksstyrelsens förslag i detta hänseende. Jag finner det sålunda lämpligt, att Sveriges allmänna hypoteksbank skall erhålla i uppdrag att handha avvecklingen av fonden. Härför talar främst denna banks allmänna förtroget med förhållandena inom sekundärlåneverksamheten samt dess sakkunskap på jordbrukskreditens område över huvud taget. Såsom statskontoret uttalat bör dock banken i ärenden av större vikt samråda med någon statlig myndighet. Lämpligast synes vara att sådant samråd får ske med lantbruksstyrelsen. I övrigt torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag från lånenämnden för sekundär jordbrukskredit, utfärda närmare bestämmelser rörande avvecklingsförfarandet och därmed sammanhängande spörsmål.

Såsom framgår av det föregående har hypoteksbanken begärt en årlig ersättning å tills vidare 10 000 kronor för ifrågavarande uppdrag. Denna ersättning synes skälig. Jag har icke heller något att invända mot bankens förslag, att ersättningen till låneförmedlarna under avvecklingstiden skall utgå enligt samma grunder som hittills, eller med 0,2 procent av de vid utgången av nästföregående kalenderår hos låneförmedlarna redovisade låntagarnas sammanlagda kapitalskuld till sekundärlånefonden. Då summan av utestående lån från fonden för närvarande uppgår till omkring 10 000 000 kronor, skulle ersättningen till låneförmedlarna komma att uppgå till cirka 20 000 kronor under nästa budgetår. Sammanlagt skulle alltså för nu angivna ändamål under budgetåret 1951/52 behövas ett belopp å $(10\,000 + 20\,000 =)$ 30 000 kronor. Detta belopp bör upptagas i riksstaten i form av ett särskilt anslag, benämnt Ersättning till Sveriges allmänna hypoteksbank för förvaltningen av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m. Med hänsyn till svårigheten att nu exakt beräkna medelsbehovet till ersättning åt låneförmedlarna bör anslaget givas karaktär av förslagsanslag.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat komma de arbetsuppgifter, som nu åligga lånenämnden för sekundär jordbrukskredit, att under avvecklingstiden övertagas av förut omförmälda bank. I betraktande härav torde det, såsom nämnden även själv uttalat, icke föreligga någon anledning att bibehålla nämnden efter den 1 juli 1951. Dess verksamhet torde alltså kunna upphöra sagda dag. Såsom nämnden vidare anfört, torde ej heller de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna och ombuden vara erforderliga under fondens avveckling. Jag torde emellertid få ånyo anmäla nu berörda frågor för Kungl. Maj:t, sedan riksdagen fattat beslut i ärendet.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) medgiva, att statens sekundärlånefond för jordbrukare må avvecklas vid utgången av budgetåret 1950/51;
- 2) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till *Ersättning till Sveriges allmänna hypoteksbank för förvaltningen av statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m.* anvisa ett förslagsanlag av 30 000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Lüzell.